

TITEL IV

Eenige bijzondere dwangmiddelen

EERSTE AFDEELING

Aanhouding en inverzekeringstelling

Artikel 52

Mr. dr. J.W. van der Hulst¹

Iedere opsporingsambtenaar is bevoegd de identiteit van de verdachte vast te stellen op de wijze, bedoeld in artikel 27a, eerste lid, eerste volzin, en hem daartoe staande te houden.

Laatstelijk gewijzigd bij de Wet van 18 juli 2009, Stb. 317, i.w.tr. 1 oktober 2010

Noot van de redactie: de wijziging houdt verband met nieuwe regelgeving over identiteitsvaststelling, maar brengt onzes inziens voor wat betreft het staande houden geen wijzigingen teweeg.

Iedere opsporingsambtenaar is bevoegd de identiteit van de verdachte vast te stellen op de wijze, bedoeld in artikel 27a, eerste lid, eerste volzin, en hem daartoe staande te houden.

1 Overzicht van de aantekeningen

- Aant. 2 Wetsgeschiedenis
- Aant. 3 Algemeen
- Aant. 4 Personen bevoegd tot staande houden
- Aant. 5 Staande houden van verdachten
- Aant. 6 Staande houden van getuigen
- Aant. 7 Toelaatbare dwang bij staande houden
- Aant. 8 Vragen naar persoonsgegevens
- Aant. 9 Toelaatbare duur van staande houden
- Aant. 10 Niet meewerken aan staande houden

1. Jaap van der Hulst is universitair docent strafrecht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

- Aant. 11 Staande houden en rechtsbijstand
- Aant. 12 Staande houden en soortgelijke bestuurlijke bevoegdheden
- Aant. 13 Staande houden en toepassing van andere dwangmiddelen
- Aant. 14 Staande houden buiten Nederland
- Aant. 15 Bijzondere gevallen van staande houden
- Aant. 16 Staande houden buiten strafvordering

2 Wetsgeschiedenis

Dit artikel is ingevoerd bij Wet van 15 januari 1921 (vernummerd bij Wet van 30 juli 1925, *Stb.* 1925, 343, i.w.tr. 1 januari 1926). Het is ingrijpend gewijzigd bij Wet van 24 maart 1993, *Stb.* 1993, 182 (i.w.tr. 1 juni 1993). Bij deze wijziging is de bevoegdheid om de verdachte naar zijn personalia te vragen uitgebreid met het vragen naar zijn geboortedatum, geboorteplaats en het adres waarop hij als ingezetene in de basisadministratie persoonsgegevens staat ingeschreven. Daarna is de bepaling gewijzigd bij Wet van 7 juli 1994, *Stb.* 1994, 565 (i.w.tr. 1 oktober 1994). De meest recente wijziging is op het oog wel significant maar inhoudelijk weinig omvattend. Deze vond plaats per 1 oktober 2010, toen de Wet van 18 juli 2009, *Stb.* 2009, 317 in werking trad (*Stb.* 2010, 152). Het betreft hier grootschalige wijzigingen inzake de identiteitsvaststelling van verdachten, veroordeelden en getuigen.

3 Algemeen

In art. 52 wordt van oudsher de staandehouding geregeld. Het artikel bepaalde tot 2010 dat iedere opsporingsambtenaar de verdachte naar zijn naam, voornamen, geboortedatum, geboorteplaats, adres van inschrijving in de basisadministratie persoonsgegevens en woon- of verblijfplaats kon vragen en hem daartoe kon staande houden. Sinds de inwerkingtreding van de Wet identiteitsvaststelling verdachten, veroordeelden en getuigen (zie aant. 2) wordt verwezen naar art. 27a lid 1, eerste volzin. In die bepaling is hetzelfde geregeld, met dien verstande dat 'woon- of verblijfplaats' is gewijzigd in 'adres van zijn feitelijke verblijfplaats'. Het doel van staandehouding is derhalve het opvragen van de personalia van een verdachte. Indien deze al bekend zijn bij de opsporingsambtenaar is er geen grond voor staandehouding.

Het Wetboek van Strafvordering geeft geen definitie van het begrip staande houden en de eisen die daarbij in acht dienen te worden genomen. Gedacht moet worden aan het aanspreken of aanklampen van de verdachte en deze ter plaatse te doen stilhouden voor de tijd die nodig is om naar zijn personalia te vragen.¹

Staande houden is te onderscheiden in het vragen naar de personalia van de verdachte en de feitelijke realisering daarvan door middel van het stilhouden van de verdachte, zodanig dat deze daadwerkelijk wordt gedwongen tot het aanhoren van de vragen. In een ruime uitleg is het enkel vragen naar de personalia al een vorm van staande houden. In een beperkte uitleg begint het staande houden pas bij het daadwerkelijk dwingen van de verdachte tot het aanhoren van de identiteitsvragen, waarbij dit daadwerkelijk dwingen kan leiden tot toepassing van licht geweld zoals beetpakken van de verdachte. Dit verschil in uitleg heeft gevolgen voor de toepassing van de bevoegdheid van art. 95 lid 1.

1. J. Naeyé, hoofdstuk 5.1.1 in: Handboek Strafzaken, p. [5.1]-1.

Krachtens dit artikel mag de opsporingsambtenaar die de verdachte staande houdt, voorwerpen die de verdachte met zich voert, in beslag nemen. De beperkte uitleg van staande houden brengt dan mee dat deze inbeslagneming pas geoorloofd is, nadat de verdachte daadwerkelijk is gedwongen tot het aanhoren van de identiteitsvragen. Dit betekent dat een meewerkende verdachte die zonder meer bereid is zonder nadere aandrang zijn personalia te geven, toch eerst daadwerkelijk moet worden gedwongen tot het aanhoren van de identiteitsvragen ten einde bevoegd te zijn tot inbeslagneming. Dit lijkt in het licht van proportionaliteit en subsidiariteit een overbodig vereiste. Vandaar dat gezien het verband met het bepaalde in art. 95 lid 1 naar ons oordeel een ruime uitleg is te prefereren boven een beperkte. Dit betekent dat een opsporingsambtenaar ingevolge art. 95 lid 1 tot inbeslagneming bevoegd is, zodra hij de verdachte naar diens personalia heeft gevraagd.¹

De bevoegdheid tot staande houden is onafhankelijk van de ernst van het feit en evenmin gebonden aan de eis van heterdaad. Staande houden onderscheidt zich van het aanhouden op en buiten heterdaad doordat aanhouden het overbrengen van de verdachte naar een plaats van verhoor tot doel heeft.

4 Personen bevoegd tot staande houden

De wetgever heeft bij de regeling van dwangmiddelen in titel IV getracht een balans te vinden tussen het aan de overheid toekennen van dwangmiddelen waarvan de noodzaak in de praktijk was aangetoond en de toepassing van deze dwangmiddelen met zodanige waarborgen te omringen dat de belangen van degenen die de dwangmiddelen moeten ondergaan, niet nodeloos worden gekrenkt.² Daartoe is de bevoegdheid om te mogen staande houden ingevoerd voor opsporingsambtenaren en is deze bevoegdheid beperkt in de toepassing doordat enkel verdachten mogen worden staande gehouden. Hiermee heeft art. 52 ook een legitimerende functie: de opsporingsambtenaar die de verdachte staande houdt, handelt in de rechtmatige uitoefening van zijn bediening.

Volgens art. 127 omvat het begrip opsporingsambtenaar alle personen, met de opsporing van het strafbare feit belast. Het Wetboek van Strafvordering onderscheidt algemene opsporingsambtenaren die zijn belast met de opsporing van alle strafbare feiten (art. 141) en buitengewone opsporingsambtenaren die zijn belast met de opsporing van specifieke in de akte of aanwijzing van hun opsporingsbevoegdheid aangeduide strafbare feiten (art. 142). Algemene opsporingsambtenaren zijn bevoegd om in heel Nederland staande te houden, hoewel zij zich in beginsel van (dit) optreden buiten het grondgebied van hun aanstelling dienen te onthouden (art. 7 Politiewet 1993 jo. art. 146 Sv).³

5 Staande houden van verdachten

Krachtens art. 52 mag enkel een verdachte worden staande gehouden. Deze bevoegdheid geeft niet het recht om iemand staande houden om te vragen naar zijn personalia, ten einde te weten te komen of hij verdachte is.⁴ Dit laat

1. J. Naeyé, *Heterdaad: politiebevoegdheden bij ontdekking op heterdaad in theorie en praktijk* (diss. Amsterdam VU), Arnhem: Gouda Quint 1990, p. 61.

2. Blok & Besier 1925, I, p. 184.

3. Zie over de genoemde strafvorderlijke bepalingen F. van Laanen, commentaar op art. 127 (suppl. 178, november 2009) en M.F.S. ter Heide, commentaren op art. 141 en 142 (suppl. 178, november 2009) en commentaar op art. 146 (te verschijnen).

4. Blok & Besier 1925, I, p. 186.

Art. 52

Titel IV, Eerste afdeling

overigens onverlet dat opsporingsambtenaren een willekeurige persoon mogen aanspreken. Zolang deze persoon geen aanstalten maakt om zich te verwijderen, is er nog geen sprake van staande houden. Pas het een verdachte vragen naar zijn naam kan worden beschouwd als staande houden.¹

Staande houden van een persoon die niet als verdachte kan worden beschouwd, is onrechtmatig en kan leiden tot onrechtmatigheid van de daaropvolgende in verzekeringstelling alsmede bewijsuitsluiting.² Maar de enkele omstandigheid dat de bevoegdheid tot het staande houden van de auto waarin de verdachte zich bevond zou hebben ontbroken, brengt niet mee dat de resultaten van een daarna met toestemming van de bestuurder in de auto verricht onderzoek niet voor het bewijs zouden mogen worden gebruikt.³

Als verdachte wordt aangemerkt degene tegen wie uit feiten of omstandigheden een redelijk vermoeden van schuld aan enig strafbaar feit voortvloeit (art. 27). De enkele mededeling in het proces-verbaal van de opsporingsambtenaar dat hij een persoon als verdachte heeft beschouwd alvorens staande te houden is onvoldoende. Hij zal de feiten en omstandigheden moeten vermelden waarop het redelijk vermoeden van schuld aan enig strafbaar feit berust.⁴

De verdachte die naar aanleiding van de krachtens art. 52 gevraagde identiteitsgegevens een valse naam, voornaam, geboortedatum, geboorteplaats, adres van inschrijving in de basisadministratie persoonsgegevens of woon- en verblijfplaats opgeeft, pleegt het strafbare feit van art. 435 sub 4 Sr.

6 Staande houden van getuigen

Ondanks dat de tekst van art. 52 zich beperkt tot het staande houden van verdachten heeft de Hoge Raad overwogen dat de opsporingsambtenaar op gelijke voet als in art. 52 met betrekking tot de verdachte is bepaald, bevoegd is de getuige naar zijn naam, voornamen en woon- of verblijfplaats te vragen en hem daartoe staande te houden.⁵ Deze overweging werd gegeven naar aanleiding van de vraag of een opsporingsambtenaar die een getuige naar zijn naam vraagt, beschouwd mag worden als het bevoegd gezag in de zin van art. 435 lid 4 Sr.

Enschede acht bij de oplossing van deze vraag het door de Hoge Raad gelede verband met art. 52 overbodig. Hij beschouwt de ambtenaar als het bevoegd gezag aan wie men als zodanig verplicht is geen valse naam op te geven. Een bevoegdheid tot staande houden wijst hij af.⁶ Als een opsporingsambtenaar ook bevoegd zou worden geacht een getuige staande te houden (en deze dus een daadwerkelijk staande houden zou hebben te dulden), zou een strafprocesrechtelijke bevoegdheid worden aangenomen zonder uitdrukkelijke wettelijke regeling. Dit zou naar ons oordeel in strijd komen met een belangrijk uitgangspunt van ons Wetboek van Strafvordering, zoals verwoord in art. 1: strafvordering heeft alleen plaats op de wijze bij de wet voorzien. Dit uitgangspunt strekt er niet alleen toe te bereiken dat aan het uitoefenen van overheidsbevoegdheden

1. HR 18 oktober 1988, *NJ* 1989, 479.

2. Rb. Rotterdam 9 april 2006, *NbSr* 2007, 242, Hof Amsterdam 3 juni 1977, *NJ* 1978, 601 en Hof Leeuwarden 8 maart 2010, LJV BL6688.

3. HR 7 juli 2009, *NJ* 2009, 401.

4. HR 30 mei 1995, *NJ* 1995, 644.

5. HR 11 november 1947, *NJ* 1948, 126 (m.nt. WP).

6. Ch.J. Enschede, 'Mag een opsporingsambtenaar een getuige staande houden?', *Tijdschrift voor de Politie* 1968, p. 358-359.

gericht op strafvordering een wet in formele zin ten grondslag moet liggen. Het maakt bovendien het bestaan van een overheidsbevoegdheid afhankelijk van een bepaling waarin duidelijk is omschreven welk overheidsorgaan bevoegd is en binnen welke grenzen de door dit orgaan te nemen besluiten en te verrichten handelingen dienen te blijven.¹ Toegespitst op de duidelijke bewoordingen van art. 52 en de expliciete beperking tot staandehouding van een verdachte, betekent dit naar ons oordeel dat het staande houden van een getuige ten onrechte een wettelijke grondslag ontbeert.²

7 Toelaatbare dwang bij staande houden

Staande houden kan worden afgedwongen door de verdachte mondeling verzoeken te blijven stilstaan. Wanneer de verdachte desondanks doorloopt of doortietst, mag de opsporingsambtenaar de verdachte dwingen te blijven stilstaan voor de duur van het stellen van de identiteitsvragen. De opsporingsambtenaar die de verdachte tevergeefs verzoekt te blijven staan, kan deze tot staande houden dwingen door hem daadwerkelijk vast te pakken. De verdachte zal dit staande houden moeten dulden.³ Dit geldt ook in het geval dat de verdachte opnieuw wordt vastgepakt in het kader van voortzetting van een al begonnen staandehouding.⁴ Een rijdende verdachte die een verzoek tot stoppen negeert, mag tot stilstand worden gedwongen bijvoorbeeld door hem klem te zetten tegen het portier, door de sleutels uit het contactslot te halen of door het klemrijden van de auto.⁵

Dit impliceert dat er in beginsel een lichte mate van geweld mag worden toegepast in het geval van een verdachte die weigerachtig is te blijven staan. De eventuele overlast voor de verdachte dient hierbij van geringe aard te blijven. Het proportioneel en subsidiair gebruik maken van een (dienst)wapen is naar de letter van de wet (art. 8 lid 1 Politiewet 1993 jo. 7 lid 1 Ambtinstructie voor de politie, de Koninklijke Marechaussee en de buitengewone opsporingsambtenaar) wel toegestaan maar zal in het geval van staandehouding al snel de grenzen van proportionaliteit en subsidiariteit (art. 8 lid 1 Politiewet 1993) overschrijden.

Bij het staande houden behoeft niet de cautie – d.w.z. de verdachte meedelen dat hij niet tot antwoorden is verplicht (art. 29 lid 2) – te worden gegeven.⁶ Onder verhoor in de zin van art. 29 moet worden verstaan: het horen van een verdachte betreffende diens betrokkenheid bij een strafbaar feit.⁷ Daaronder valt niet het vragen naar de personalia,⁸ tenzij er een verdenking ter zake van art. 435 sub 4 Sr of art. 34 lid 1 sub *b* WAHV bestaat.

8 Vragen naar persoonsgegevens

Het staande houden van de verdachte is – gezien het woordje daartoe – slechts geoorloofd om de opsporingsambtenaar in de gelegenheid te stellen de verdachte naar diens namen, geboortedatum, geboorteplaats, adres van inschrij-

1. C.P.M. Cleiren, *Beginselen van een goede procesorde* (diss. Leiden), Arnhem: Gouda Quint, 1989, p. 43.

2. In gelijke zin: Corstens 2008, p. 378.

3. HR 25 juni 1934, *NJ* 1934, p. 1038 (m.nt. WP).

4. HR 17 december 2002, *NJ* 2003, 178.

5. J. Naeyé, hoofdstuk 5.4.2. in: *Handboek Strafzaken*, p. [5.4]-1.

6. Advocaat-generaal Rammelink voor HR 28 juni 1977, *NJ* 1978, 115 (m.nt. GEM).

7. HR 2 oktober 1979, *NJ* 1980, 243 (m.nt. GEM).

8. HR 6 januari 1981, *NJ* 1981, 500 (m.nt. GEM) en HR 18 september 1989, *NJ* 1990, 531 (m.nt. ThWvV).

Art. 52

Titel IV, Eerste afdeling

ving in de basisadministratie persoonsgegevens en woon- of verblijfplaats te vragen. Tot een ander doel, zoals een fouillering aan de kleding op basis van art. 9 lid 2 Opiumwet, mag het hier bedoelde dwangmiddel niet worden toegepast.¹ Als de in dit artikel genoemde persoonsgegevens van een verdachte al bekend zijn, dan is er geen grond voor toepassing van dit dwangmiddel. Het mag voorts niet worden gebruikt om te achterhalen of iemand wel als verdachte kan worden aangemerkt. De opsporingsambtenaar zal dan ook vooraf aan feiten en omstandigheden een redelijk vermoeden dienen te hebben ontleend, dat de door hem staande te houden persoon als verdachte valt te beschouwen in de zin van art. 27 lid 1. Het staande houden en het daarbij vragen naar de identiteit van de verdachte mag worden gecombineerd met de vraag aan de verdachte of deze zich kan legitimeren. Wanneer in een dergelijk geval geen identiteitspapieren kunnen worden getoond, kan dat op zichzelf geen grond voor toepassing van strafvorderlijke dwangmiddelen opleveren, aangezien een wettelijke bevoegdheid daartoe ontbreekt. Dat maakt echter niet dat het stellen van de vraag naar legitimatie onrechtmatig is.² Indien de verdachte geen papieren kan tonen, kan dat wel tot gevolg hebben dat zijn identiteit niet kan worden vastgesteld, zodat hij om die reden kan worden opgehouden voor verhoor en onderzoek ter identificatie.

9 Toelaatbare duur van staande houden

Art. 52 stelt geen beperking aan het tijdsverloop tussen een gepleegd strafbaar feit en het moment van staande houden. Ook buiten heterdaad mag een verdachte worden staande gehouden. Indien de verdachte ondanks een verzoek tot stilstaan doorloopt of doorrijdt, is het de opsporingsambtenaar toegestaan de verdachte te dwingen te blijven stilstaan voor de duur van het stellen van de identiteitsvragen.

De duur van de staandehouding wordt ten minste bepaald door de tijd die de opsporingsambtenaar nodig heeft om de identiteitsvragen te stellen en de daarop gegeven reactie van de verdachte aan te horen. Indien de verdachte een door een opsporingsambtenaar gestelde vraag naar zijn personalia niet of ontwijkend beantwoordt, betekent dit evenwel niet dat de staandehouding onmiddellijk eindigt.³ De bevoegdheid tot staande houden omvat redelijkerwijs ook de bevoegdheid om na een eerste antwoord op de gestelde vragen of een weigering om de gestelde vragen te beantwoorden naar aanleiding van het antwoord nadere vragen te stellen of op de weigering te antwoorden in te gaan. Indien de verdachte personalia en een adres heeft opgegeven, mogen opsporingsambtenaren door aanvullende vragen of het verzoek papieren te tonen, proberen enige zekerheid te verkrijgen over de juistheid van het antwoord. Bij een weigering de gestelde vraag te beantwoorden, kunnen opsporingsambtenaren de verdachte vragen naar de reden van zijn weigering, mede om zo te kunnen afwegen of toepassing van andere dwangmiddelen geboden is en om de verdachte te kunnen wijzen op eventuele consequenties van zijn weigering. Zo lang dit alles binnen een beperkt tijdsbestek plaatsvindt, gaat dit het staande houden niet te buiten.⁴

1. Rb. Rotterdam 23 mei 2000, *NbSt* 2000, 215.

2. Rb. 's-Gravenhage 22 maart 1999, *Jurisprudentie Vreemdelingenrecht* 1999, 146, m.nt. PJAMB.

3. HR 17 december 2002, *NJ* 2003, 178.

4. Conclusie plaatsvervangend procureur-generaal Fokkens voor HR 17 december 2002, *NJ* 2003, 178.

Voortzetting van een al begonnen staandehouding lijkt slechts toelaatbaar indien tijdens een staandehouding ter zake van een bepaald feit een nieuwe verdenking van een ander feit ontstaat, indien de staandehouding door een spoedgeval wordt onderbroken en indien de staandehouding niet kan worden voltooid doordat de verdachte zich voortijdig verwijdert zodat in de beide laatste gevallen het vragen naar de personalia pas op een later tijdstip kan worden afgerond.¹

10 Niet meewerken aan staande houden

Indien een verdachte een verzoek van een opsporingsambtenaar om te blijven staan teneinde naar de identiteit van de verdachte te kunnen vragen negeert en doorloopt, doet zich de vraag voor of hiermee het misdrijf van art. 184 Sr wordt gepleegd. Aanvankelijk meende de Hoge Raad dat de stelling dat de enkele bevoegdheid tot een maatregel tot opsporing of onderzoek noodzakelijk een recht zou meebrengen tot het doen van een vordering of bevel als bedoeld in art. 184 Sr, geen steun in de wet vond.² In een later arrest overwoog de Hoge Raad echter uitdrukkelijk dat art. 52 een verdachte wel verplicht om een staande houden door een opsporingsambtenaar met het in dat voorschrift bedoelde oogmerk te dulden, maar niet om aan een vordering tot stilhouden gevolg te geven.³ De benadering in dit arrest is later voortgezet in de zin dat art. 52 weliswaar de verdachte verplicht het staande houden te dulden, maar dat deze bepaling de opsporingsambtenaar niet het recht toekent tot het doen van een bevel of vordering als bedoeld in art. 184 Sr. Van een dergelijk recht zou alleen sprake zijn indien het elders in enige wettelijke bepaling zijn grond mocht vinden.⁴

Een vergelijkbare vraag doet zich voor in verband met de bevoegdheid tot het vragen naar de identiteit van de verdachte. Is de weigering van de verdachte om op deze vragen te antwoorden strafbaar op grond van art. 184 Sr? De Hoge Raad acht een bevel aan een verdachte om te antwoorden op vragen naar zijn identiteit geen bevel of vordering gedaan krachtens een wettelijk voorschrift, omdat art. 52 slechts de bevoegdheid geeft tot het vragen naar de identiteit en niet tot het geven van een bevel daartoe. Naar aanleiding van de in casu bestreden overweging van het hof dat art. 52 zinledig zou zijn, wanneer het geen plicht tot antwoorden zou inhouden, merkte de Hoge Raad op, dat het artikel de betekenis heeft buiten twijfel te stellen dat de ambtenaar bij zijn in art. 52 genoemde verrichtingen handelt in de rechtmatige uitoefening van zijn bediening, welke omstandigheid bepalend is voor de strafbaarheid op grond van de art. 180, 267 en 304 Sr. Daarenboven kan de verdachte door de opgave van naam en voornamen, geboortedatum en geboorteplaats naar het oordeel van de Hoge Raad wel degelijk bewijsmateriaal tegen zichzelf verschaffen. Ten slotte verzet de geest van het wetboek zich ertegen dat met het oog op de hier bedoelde vragen een wettelijke door art. 184 Sr versterkte antwoordplicht zou worden aanvaard.⁵

1. J. Naeyé, *Heterdaad: politiebevoegdheden bij ontdekking op heterdaad in theorie en praktijk* (diss. Amsterdam VU), Arnhem: Gouda Quint 1990, p. 74.

2. HR 16 januari 1928, *NJ* 1928, p. 233.

3. HR 25 juni 1934, *NJ* 1934, p. 1038 (m.nt. WP).

4. HR 26 november 1957, *NJ* 1958, nr. 356 (m.nt. BVAR).

5. HR 27 juni 1927, *NJ* 1927, p. 926 (m.nt. T).

De opvattingen in dit arrest van de Hoge Raad hebben niet ieders instemming verkregen. Zo is vanuit de (toenmalige) praktijk gewezen op de problemen die bij de opsporing rijzen wanneer een verdachte zijn naam niet zegt noch zegt waar hij woont, en het staande houden in dat geval het enige toepasselijke dwangmiddel is.¹

Van Asch van Wijk acht het beginsel dat een verdachte niet aan zijn veroordeling hoeft mee te werken op zich juist, maar kan een dergelijke medewerking niet zien in de beantwoording van vragen naar de identiteit.² In gelijke zin Pompe die meent dat een ongeschreven beginsel van ons recht de onderdaan verplicht aan de overheid zijn naam en woonplaats bekend te maken.³

Beantwoordt de verdachte de hem gestelde vragen wel, maar rijst aanstonds het vermoeden bij de ambtenaar dat hij daarbij een valse naam opgeeft, dan kan de verdachte – op grond van de ontdekking op heterdaad van dit vermoedelijk gepleegde strafbare feit (art. 435 onder 4 Sr) – op grond van art. 53 lid 1 door een ieder worden aangehouden. Ook buiten ontdekking op heterdaad van dit strafbare feit is de aanhouding van de verdachte mogelijk door een opsporingsambtenaar op grond van art. 54.

Verzet de verdachte zich tegen de staandehouding, door zich bijvoorbeeld met aanzienlijk geweld uit handen van de ambtenaar los te rukken, dan verzet hij zich in beginsel tegen een ambtenaar die werkzaam is in de rechtmatige uitoefening van zijn bediening (art. 180 Sr). Hij kan in een dergelijk geval op grond van een op heterdaad ontdekt, in art. 180 Sr strafbaar verklaard, feit door de betrokken ambtenaar worden aangehouden en voorgeleid. Indien een opsporingsambtenaar het staande houden afdwingt door de weg te versperren voor de verdachte die een motorrijtuig bestuurt en de verdachte rijdt toch door, dan kan dit (een poging tot) het plegen van een misdrijf gericht tegen het leven opleveren.

11 Staande houden en rechtsbijstand

In een aantal recente uitspraken van het EHRM is bepaald dat in een aantal gevallen de verdachte recht heeft op rechtsbijstand voorafgaand aan het eerste politieverhoor.⁴ De Hoge Raad leidt uit deze uitspraken van het EHRM af dat een verdachte die door de politie is aangehouden aan art. 6 EVRM een aanspraak op rechtsbijstand kan ontlenen die inhoudt dat hem de gelegenheid wordt geboden om voorafgaand aan het verhoor door de politie over zijn betrokkenheid bij een strafbaar feit een advocaat te raadplegen. Dit brengt mee dat de aangehouden verdachte voor aanvang van dit eerste verhoor dient te worden gewezen op zijn recht op raadpleging van een advocaat. Met uitzondering van het geval dat hij uitdrukkelijk of stilzwijgend op ondubbelzinnige wijze afstand heeft gedaan van dit recht of bij het bestaan van dwingende redenen als door het EHRM bedoeld, zal hem binnen redelijke grenzen de gelegenheid moeten worden geboden dit recht te verwezenlijken. Dit geldt voor alle strafrechtelijk aangehouden verdachten, waarbij voor aangehouden jeugdige ver-

1. E.W. Beekman, *TvS* 1927 p. 403 e.v. en *Tijdschrift voor de Politie*, 1928 p. 333 e.v. en J. W. Haarman, *Tijdschrift voor de Politie*, 1928 p. 557 e.v.

2. L.H.K.C. van Asch van Wijk, *NJB* 1937, p. 986 en 987.

3. W. Pompe, *NJB* 1950, p. 258.

4. EHRM 27 november 2008, *NJ* 2009, 214 (Salduz tegen Turkije), EHRM 11 december 2008, *NJ* 2009, 215 (Panovits tegen Cyprus) en EHRM 24 september 2009, *NJ* 2010, 91 (Pishchalnikov tegen Rusland) (m.n. J. M. Reijntjes).

dachten geldt dat zij tevens recht hebben op bijstand door een raadsman of een andere vertrouwenspersoon tijdens het verhoor van de politie.¹

Dit recht op rechtsbijstand is voorbehouden aan verdachten die zijn aangehouden. Dit recht lijkt geen betrekking te hebben op verdachten die enkel zijn staande gehouden en bereid zijn ook andere vragen dan die naar hun personalia te beantwoorden. Dit betekent dat de opsporingsambtenaar die een verdachte staande houdt hem er niet op hoeft te wijzen dat hij het recht heeft om zich van rechtsbijstand te voorzien en evenmin voor een raadsman dient te zorgen. Indien dit leidt tot een beroep op het zwijgrecht van de verdachte kan dit leiden tot aanhouding van de verdachte. Vanaf dat moment gaat de verplichting van de opsporingsambtenaar in om de verdachte te wijzen op het recht op rechtsbijstand (zie de commentaar op art. 53 en 54).²

12 Staande houden en soortgelijke bestuurlijke bevoegdheden

Staande houden is een strafvorderlijk dwangmiddel dat qua uiterlijke verschijningsvorm gelijkenis kan vertonen met een aantal bestuurlijke bevoegdheden die door toezichthoudende ambtenaren in het kader van een bestuurlijk toezicht en/of bestuurlijke handhaving kunnen worden toegepast. Hierbij is bijvoorbeeld te denken aan een stopgebod in het verkeer (op basis van art. 12 en 160 WVV 1994 of art. 82 en 83 RVV 1990) en aan handhavingsbevoegdheden in hoofdstuk 5 Awb, zoals genoemd in art. 5:16-5:19 Awb. Veelal zullen deze handhavingsbevoegdheden pas goed tot hun recht kunnen komen nadat de toezichthoudende ambtenaar de aangesproken burger feitelijk heeft doen stilhouden. Dit mag worden afgedwongen op grond van de stilhoudingsbevoegdheid van art. 5:19 lid 4 Awb en de medewerkingsplicht van art. 5:20 Awb. Deze toezichthoudende bevoegdheden moeten worden onderscheiden van de bevoegdheid van art. 52, omdat de doelstelling van het staande houden een andere is. Toezicht en controle wordt verricht om na te gaan of rechtsregels al dan niet worden nageleefd. Staande houden is een opsporingsbevoegdheid die tot doel heeft het nemen van strafvorderlijke beslissingen. Hiermee hangt samen het onderscheid dat toezichthoudende bevoegdheden in beginsel tegenover een ieder mogen worden toegepast en staandehouding slechts bij verdachten is toegestaan.

Gezien dit verschil in doelstelling is het naar ons oordeel onjuist om handhavingsbevoegdheden uit hoofdstuk 5 van de Awb en een stopgebod (op basis van art. 12 en 160 WVV 1994 of art. 82 en 83 RVV 1990) te gebruiken om de personalia van een verdachte te achterhalen. Daartoe is immers de in art. 52 geregelde strafvorderlijke bevoegdheid het aangewezen instrument. Iets anders is dat deze toezichthoudende bevoegdheden, indien daar aanleiding toe is, wel gecombineerd kunnen worden met toepassing van art. 52. Het is denkbaar dat een stopgebod en de daaraan gekoppelde bevoegdheid tot inzage van het kentekenbewijs, keuringsbewijs, rijbewijs, bromfietscertificaat en ontheffingsbeschikking (art. 160 lid 1 WVV 1994) aanleiding geven tot een verdenking die een daarop volgende staandehouding krachtens art. 52 legitimeert. Bovendien kan ook het resultaat van een voorlopig (controle)onderzoek van de uitgedemde lucht (de zgn. blaastest; art. 160 lid 5 WVV 1994) tot toepassing van staandehouding leiden indien de (inniddels) verdachte duidelijk maakt zich aan de uitoefening van een op de blaastest volgende strafvorderlijke bevoegdheid te willen onttrekken.

1. HR 30 juni 2009, NJ 2009, 349 (m.nt. T.M. Schalken).

2. Conclusie A-G Knigge onder HR 30 juni 2009, NJ 2009, 349 (m.nt. T.M. Schalken).

Art. 52

Titel IV, Eerste afdeling

Dit betekent dat indien door toepassing van een stopgebod een verdenking ontstaat en er daarna bewijs ter zake van een strafbaar feit wordt aangetroffen, dit bewijs gebruikt mag worden voor een strafvervolgning.¹

Een hiermee samenhangende vraag is of de staandehouding krachtens art. 52 ook een bevoegdheid omvat om een aan het verkeer deelnemende verdachte een stopteken te mogen geven om op deze wijze het staande houden feitelijk mogelijk te maken. De rechtspraak acht dit niet onrechtmatig.² Aan de rechtmatigheid van de uitoefening van de controlebevoegdheid van art. 160 WvV 1994 kan de enkele omstandigheid dat die bevoegdheid is aangewend naar aanleiding van informatie die zou kunnen wijzen op betrokkenheid van een of meer inzittenden van een voertuig bij enig strafbaar feit niet afdoen. Uit deze omstandigheid kan niet worden afgeleid dat deze controlebevoegdheid uitsluitend is gebruikt voor een ander doel – te weten: voor het verrichten van opsporingshandelingen – dan waarvoor deze is verleend.³

Daarentegen stelt Meijers dat in art. 52 niet is voorzien in de uitdrukkelijke bevoegdheid tot het geven van een stopteken aan de verdachte automobilist. Dit zou betekenen dat de opsporingsambtenaar die voor de verdachte gaat rijden met het bordje 'stop' de grenzen van zijn staandehoudingsbevoegdheid overschrijdt.⁴ Tegen deze opvatting is in te brengen dat de tekst van art. 52 geen expliciete regels geeft over de wijze waarop het staande houden mag worden afgedwongen. Dit betekent nog niet dat daarmee staande houden in het geheel niet mag worden afgedwongen. Staande houden impliceert tot op zekere hoogte toelaatbare vormen van dwang, zoals het daadwerkelijk vastpakken van een verdachte die zich verwijdert ondanks een verzoek te blijven stilstaan en het klemrijden van de auto (zie hiervoor onder aant. 7). Vergeleken met deze twee vormen van toelaatbare dwang lijkt het enkel geven van een stopteken om de staandehouding mogelijk te maken een milde vorm van dwang. Nu het meerdere wordt geaccepteerd in het kader van staandehouding is er naar ons oordeel geen bezwaar om ook deze mindere vorm van dwang toelaatbaar te achten, mits het geven van het stopteken blijft binnen de grenzen van proportionaliteit en subsidiariteit.⁵

13 Staande houden en toepassing van andere dwangmiddelen

Aan het staande houden van de verdachte wordt – op grond van art. 95 lid 1 – de bevoegdheid verbonden om door de verdachte met zich gevoerde voor inbeslagneming vatbare voorwerpen in beslag te nemen. Daarbij dient de opsporingsambtenaar zich te beperken tot voorwerpen die voor het grijpen zijn. Voorts mogen de bij of krachtens art. 141 aangewezen ambtenaren evenals bepaalde door de minister van Justitie aangewezen categorieën van andere personen, belast met de opsporing van strafbare feiten, met het oog op de vaststelling van de identiteit van de staande gehouden verdachte vragen naar diens sociaal-fiscaal nummer, hem aan zijn kleding onderzoeken alsmede voorwerpen die hij bij zich draagt of met zich voert onderzoeken (art. 55b lid 1 en 2).

1. HR 2 april 1974, *NJ* 1974, 243 (m.nt. ThWvV).

2. HR 26 april 1988, *NJ* 1989, 390 (m.nt. ThWvV) en HR 13 mei 1997, *NJ* 1998, 481.

3. HR 21 november 2006, *NJ* 2006, 653.

4. L.C.M. Meijers, 'Politie, openbaar ministerie en bewijsverkrijging', in: *Handelingen 1982 der Nederlandse Juristenvereniging*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1982, p. 71.

5. In gelijke zin: F. Vellinga-Schootstra, 'Stop!: in naam der wet?', *DD* 1982, p. 762.

14 Staande houden buiten Nederland

Staande houden mag worden toegepast tegenover iedere verdachte die zich in Nederland aan enig strafbaar feit schuldig maakt (art. 2 Sr). In bepaalde gevallen mag formeel ook buiten Nederland worden staande gehouden door Nederlandse opsporingsambtenaren. Dit kan voortvloeien uit een uitbreiding van de eigen rechtsmacht door Nederland (art. 3-7 Sr). Beperking voor wat betreft de feitelijke uitoefening van de bevoegdheid tot het Nederlands grondgebied vindt haar grondslag in het volkenrechtelijke uitgangspunt dat het recht op uitoefening van staatsmacht geldt binnen het eigen grondgebied.¹

Er bestaan echter enige verdragsrechtelijk overeengekomen uitbreidingen. Een voorbeeld daarvan is dat krachtens het Verdrag van Schengen grensoverschrijdende achtervolging en daarop volgende staandehouding in een aantal Schengenstaten is toegestaan bij ontdekking op heterdaad van ernstige delicten, genoemd in art. 41 lid 1 SUO.² Voor nadere uitleg over staandehouding buiten Nederland raadplege de lezer de tot deze uitgave behorende twee banden over internationale en interregionale samenwerking in strafzaken.³

15 Bijzondere gevallen van staande houden

Hoewel op grond van art. 77a Sr strafrechtelijk minderjarigen beneden de leeftijd van twaalf jaar niet kunnen worden vervolgd, kunnen ingevolge art. 487 lid 1 wel enkele bijzondere dwangmiddelen – waaronder die van art. 52 – op hen worden toegepast. Dat is ook niet merkwaardig, omdat uitsluiting van de vervolging de bevoegdheid tot opsporing en aanhouding onverlet laat.⁴

De in art. 52 omschreven bevoegdheid komt op grond van art. 539g in het kader van de strafvordering buiten het rechtsgebied van een rechtbank eveneens toe aan de commandant, de schipper en de gezagvoerder van een luchtvaartuig als bedoeld in art. 136a (zie de commentaar op art. 136a-136b).

16 Staande houden buiten strafvordering

Het enkele feit dat een verdachte is staande gehouden hoeft niet te zijn gebaseerd op art. 52. Staande houden zonder de bedoeling naar de personalia te vragen kan zijn gebaseerd op de in art. 2 Politiewet 1993 omschreven politietaak.⁵ Staande houden kan ook plaatsvinden in het kader van de Vreemdelingenwet 2000. Ambtenaren belast met grensbewaking en ambtenaren belast met toezicht op vreemdelingen zijn bevoegd, hetzij op grond van objectieve feiten en omstandigheden die een redelijk vermoeden van illegaal verblijf opleveren, hetzij ter bestrijding van illegaal verblijf na grensoverschrijding, personen staande te houden ter vaststelling van hun identiteit, nationaliteit en verblijfsrechtelijke positie (art. 50 lid 1 Vreemdelingenwet 2000). In dit laatste geval is het verschil met staande houden ex art. 52 dat er geen sprake hoeft te zijn van een verdachte in de zin van art. 27.

1. Permanente Hof voor Internationale Justitie 7 september 1927, *Serie A* nr. 10 (Frankrijk tegen Turkije (Lotus)).

2. J. Koers, *Nederland als verzoekende staat bij de wederzijdse rechtshulp in strafzaken* (diss. Tilburg) Nijmegen: Wolf 2001, p. 351.

3. Onder redactie van A.H. Klip, A.H.J. Swart & H.G. van der Wilt.

4. Zie nader G. de Jonge & M.J.M. Verpalen, aant. 3 en 4 op art. 487 (suppl. 183, juli 2010).

5. Hof Amsterdam 20 juli 2001, *NbSr*2001, 308.

